

Antisemitismus v moderních evropských dějinách

Mgr. Zbyněk Vydra, Ph.D.
Ústav historických věd FF UPa

Antisemitismus – kdy, jak a proč?

- Pojem relativně nový: 70. léta 19. století. Německý novinář **Wilhelm Marr**.
- Antijudaismus/judeofobie → antisemitismus
- Shrnutí starých, tradičních protižidovských stereotypů v novou, komplexní, primárně sekulární ideologii.
- Fiktivní obraz Žida: „*Kdyby Židé neexistovali, antisemité by si je museli vymyslet*“ (Jean-Paul Sartre)

Středověké kořeny a zdroje

- Řecké a římské předsudky o Židech (pochybný původ, izolacionismus, směšné náboženské praktiky)
- V zásadě všeobecná tolerance v antice, změna v přístupu k Židům spolu s postupným prosazením křesťanství v pozdní Římské říši (323 – křesťanství státním náboženstvím)
- Židé označeni za hlavní viníky Kristova ukřižování a zvilé nepřátele křesťanství
- Útoky na synagogy již ve 4. století
- protižidovská kázání církevních otců: Jan Zlatoústý, arcibiskup konstantinopolský († 407)

- Vynucené křty a konverze (nejstarší zaznamenaný případ 418)
- Zákony (církvní, státní) izolující Židy v křesťanské společnosti: zákaz vzájemných sňatků, zákaz konverze křesťanů k židovství, vyloučení Židů z úředních funkcí, armády, právních profesí.
- Omezení výkonu řady povolání. Vyčlenění Židů z křesťanské společnosti – po roce 1215 povinnost nosit zvláštní oděv (označování žlutou barvou). Vznik ghett (13. století)
- Útoky na synagogy, protižidovské pogromy (během 1. křížové výpravy 1096 a 2. křížové výpravy 1147; při morové epidemii 1348)
- Vyhánění Židů → rozsáhlé migrační přesuny (např. z německých států do Polska)

ita
er

Uguo uaccari nri plentibz appelo
scripta quayda lttay que in thesauria nra

Das sechbt alter

Simon das selig kindlein zu Trent ist am xvi. tag des Mayen nach der gepurt Christi. M. cccc. lxxv. jar. in 8 heiligen marterwochen in der statt Trent von den iuden getödt vnd ein marter Cristi worden. dann als die iuden in derselben statt wonende ir oftern nach irem syten begeh wolten vnd doch kein cristenlichs plüt zu gepauch us vngesworen prots hetten do brachten sie disz kindlein verholens in Samuelis eins iuden haws. in solcher gestalt. an dem driten tag vor oftern vmb versperzet saße disz kindlein vor seins vaters thür in abwesen seiner eltern do nehet sich Tobias ein iudischer vererer zu disem kindlein das noch mit dreymal zehen monat alt was. dem reder er mit schmaychenden worte zu vnd trüg es bald in das haws Samuelis. Als nro die nacht herfiele do freuerten sich Samuel Tobias Vitalis Moyes Jtrahel vnd Mayer vor der synagog vber vergessung cristenlichs plüts. Nro entplößeten sie das kindlein vnd legten ime ein sacletlein vmb sein helsein das man es nit schreyen hören möcht vnd spanneten ime sein erlein auß. schnytten ime erstlich sein mälich glied len ab vnd auß seinem rechten wenglen ein stütlein vnd stachen es allenthalben mit scharpffen spizigen stacheln hefflein oder nadeln. einer die hend der ander die füßlein haltende. vnd als sie nro das plüt grausamlich gesämet hetten do hüben sie an lobsang zensingen vnd zu dem kindlein mit hömschen bedroewouten zesprechen Dym hin du gehangner Jhesu also haben die erwen vnser elten gethan. also sollen alle cristen in hymel. auß erden vnd meer geschend werden. die weil verschied das vnschuldig meretelein. die iuden eyet zum nachtmal vnd assen von dem plüt das vngesworete zu schmahe Cristo vnserm hayland vnd wuressen di totē leichnā in ein stießends wasser nahent bey irem haws vnd hielten ir oftern mit freuden. Die betümeren eltern suchten ir verlorens kindlein. das funden sie vber drey tag in dem fluss. Als solche an Johansen von Salis den edeln burger von Durin fastelicher rechten doctor vnd defmals obersten pfleger gelangt do hieß er nach den iuden greiffen vnd sie mit marter anzichen. also das sie nach ordnung anfragten wie sie dise mistat begangen hetten. vnd darauß warden sie mit gepölicher straff außgetilgt. Als der leichnam auß beselhe Johansen hinterbachs bischoffs daselbst besattet wadit do sieng er als pald an in wundersachen zescheinen vnd auß allen cristenlich en gegenten zu dises heilliges kindes grab ein zulawß zewerden. dauon dan dise statt nicht kleine auffung vnd zunemung empfunden hat. vnd die burger daselbst haben disem leichnam ein schöne kirchen auffgerichtet.

Der gleichen vbeltat haben auch die iuden vber fünf jar darnach in dem stettlein Nota in Fortaul gelegen mit erödung eins andern kindes begangen. darumb warden der teter drey gefangē gen Venedig geführt vnd nach grausamer peyn verpönt.

Die Türcken zohen aber eins in nydern Asiam vnd warden mit großer schlacht emydergelegt. Darnach eroberten die Gemeiner die die Türcken noch in hetten. aber dieselb statt Rome in disem jar durch veretterrey vnd dargebung eins Gemeinschen burgers widerumb in der Türcken gewalt.

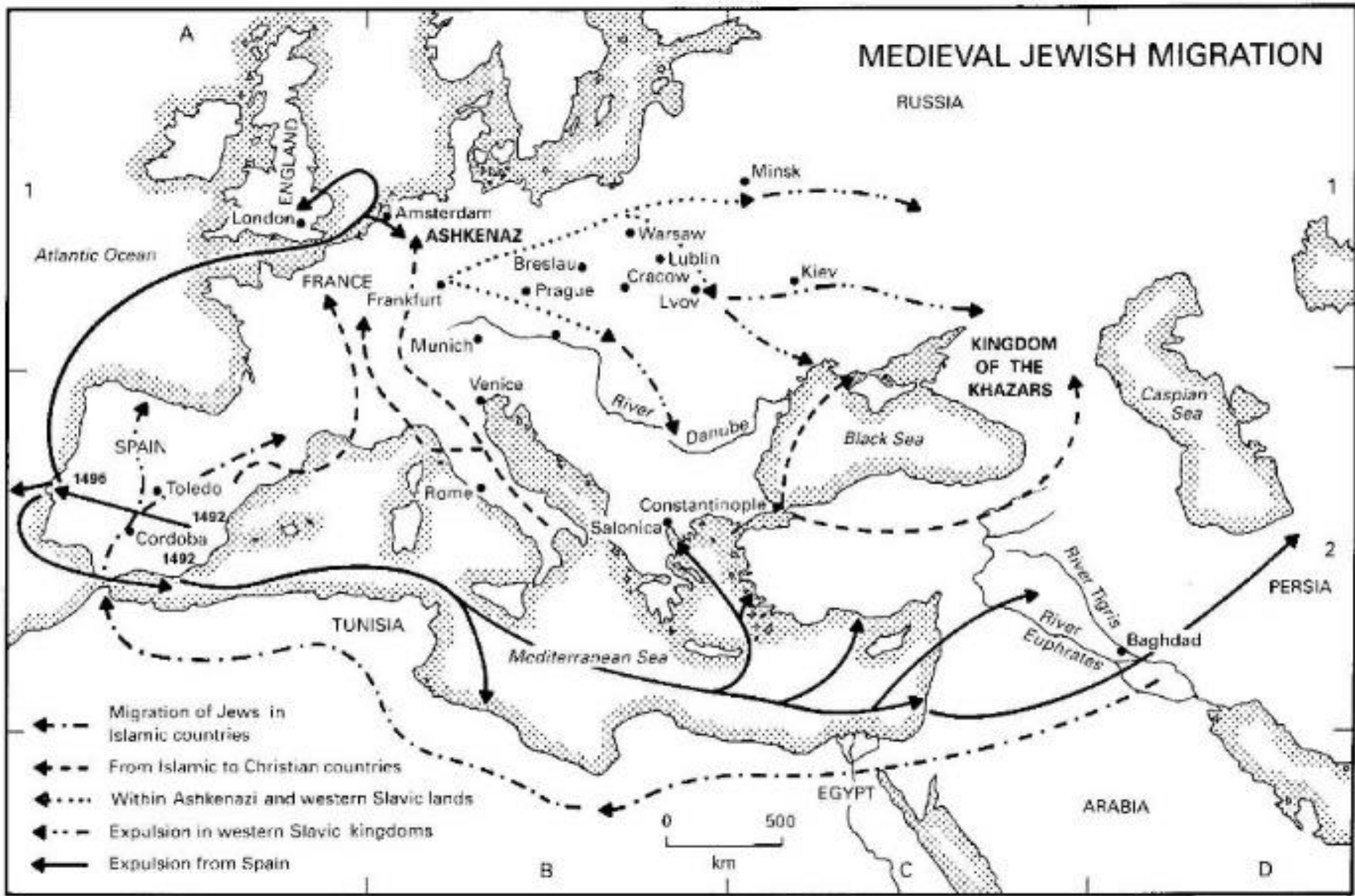

Judensau – dřevoryt z roku 1470

Obvinění z rituální vraždy – Šimon z Trentu (1475), ilustrace z roku 1493

MEDIEVAL JEWISH MIGRATION

1

1

2

B

C

D

Atlantic Ocean

FRANCE

ASHKENAZ

RUSSIA

SPAIN

TUNISIA

KINGDOM OF THE KHAZARS

PERSIA

EGYPT

ARABIA

- ← - - - Migration of Jews in Islamic countries
- ← - - - From Islamic to Christian countries
- ← ····· Within Ashkenazi and western Slavic lands
- ← - · - - Expulsion in western Slavic kingdoms
- ← - - - Expulsion from Spain

0 500 km

Judensau – katedrála Sv. Martina v Colmaru (Francie)
a katedrála Sv. Petra v Řezně (Německo)

Židovské osvícenství a židovská emancipace

- Postupující sekularizace myšlení v 18. století
- Nový koncept občanské společnosti a rovnosti před zákonem rozšiřován teoreticky i prakticky na Židy
- Emancipace Židů byla zásadní podmínkou jejich asimilace s většinou společností
- Asimilace nebyla automatickým výsledkem emancipace = většina Židů upřednostňovala *akulturaci*.
- **V polovině 18. století nástup tzv. židovského osvícenství (haskaly) v Německu**

Moses Mendelssohn (1729 – 1786)

- od 1743 žil v Berlíně
- samouk: němčina, francouzština, latina
- od 50. let domácí učitel v bohatých židovských rodinách
- od 1754 přátelství s filozofem a básníkem Gottholdem E. Lessingem
- německý překlad Tóry (1780-1783)
- důraz na němčinu a hebrejštinu
- odmítal konverzi ke křesťanství

- Josef II. (1781 a dále) zrušil v Habsburské monarchii označování Židů, umožnil jim vstup na univerzity, zavedl pro ně povinnost sloužit v armádě. Cílem primárně asimilace Židů – např. museli přijmout německá jména a vést své účetní knihy v němčině.
- 1791: Židé zrovnoprávnění ve Francii. „Revoluční koncept“ emancipace – absolutní zrovnoprávnění jedním legislativním aktem.
- Francouzský model emancipace rozšiřován Evropou během napoleonských válek
- Po napoleonských válkách období konzervativní reakce

Hep-Hep nepokoje (1819)

vlna protižidovských násilností v německých státech

začátek ve Würzburgu 2. 8. 1819

reakce na proces židovské emancipace: Židé se začali objevovat v lokalitách, kde dříve nesměli pobývat.

současně v pozadí nepokojů sociální pnutí → zemědělská krize let 1816-1817

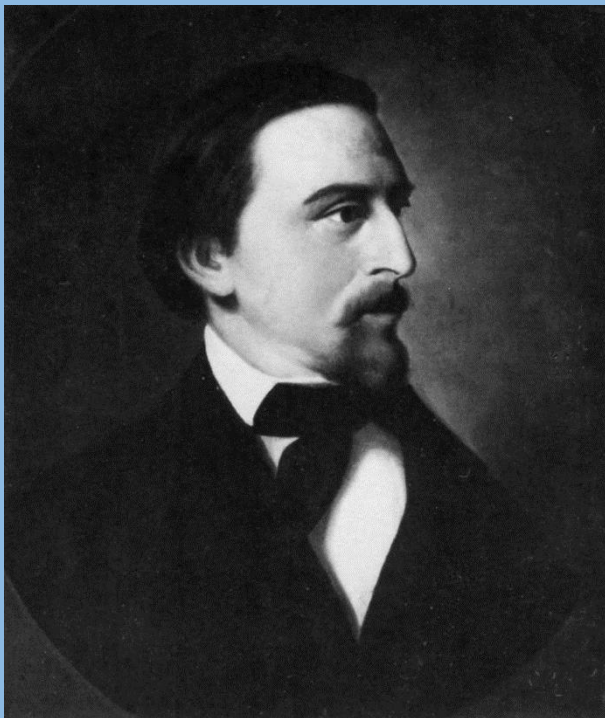

- Ve většině evropských zemích došlo k úplné emancipaci Židů během 19. století, v souvislosti s prosazením ústavních režimů (Rakousko-Uhersko) či vznikem nezávislých a suverénních národních států (Německo, Itálie, Bulharsko)
- Prusko (1812) → Německo (1871)
- Nizozemské království (1834)
- Rakouské císařství (1848) → Rakousko-Uhersko (1867)
- Velká Británie (1858)
- Itálie (1861)
- Bulharsko, Srbsko (1878)

Moderní antisemitismus – reakce na židovskou emancipaci a projev krize identity

- Prosazení parlamentních režimů v druhé polovině 19. století
- Nástup masové politiky a masových politických stran
- Rozšiřování volebního práva na nižší vrstvy obyvatelstva
- v Německu od roku 1871 všeobecné volební právo pro muže starší 25 let
- Celoněmecké volby v roce 1871 vyhráli liberálové
- první léta po sjednocení (1871) velký hospodářský boom
- 1873 burzovní krach: *Kdo je vinen?*

Wilhelm Marr (1819-1904)

**Der Sieg des Judenthums über
das Germanenthum (1879)**

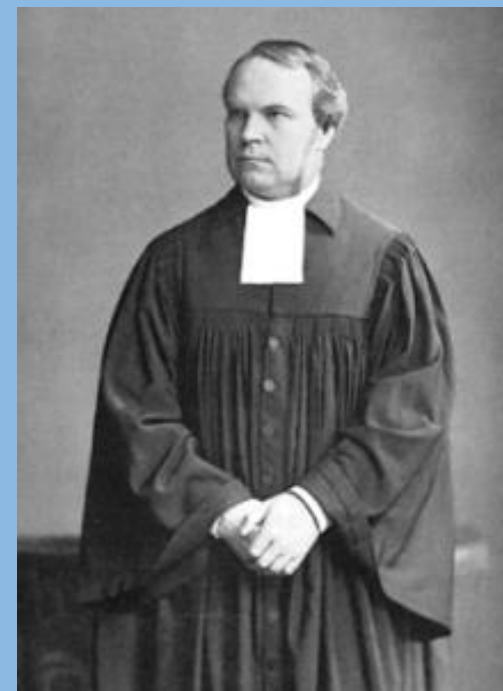
Antisemitská liga (1879)

**Heinrich von Treitschke
(1834 – 1896)**

**Prominentní historik
Konzervativní publicista**

**„Die Juden sind unser
Unglück“ - „Židé jsou
naše neštěstí“ (1879)**

Adolf Stoecker (1835-1909)

**luteránský kněz, císařský
dvorní kazatel**

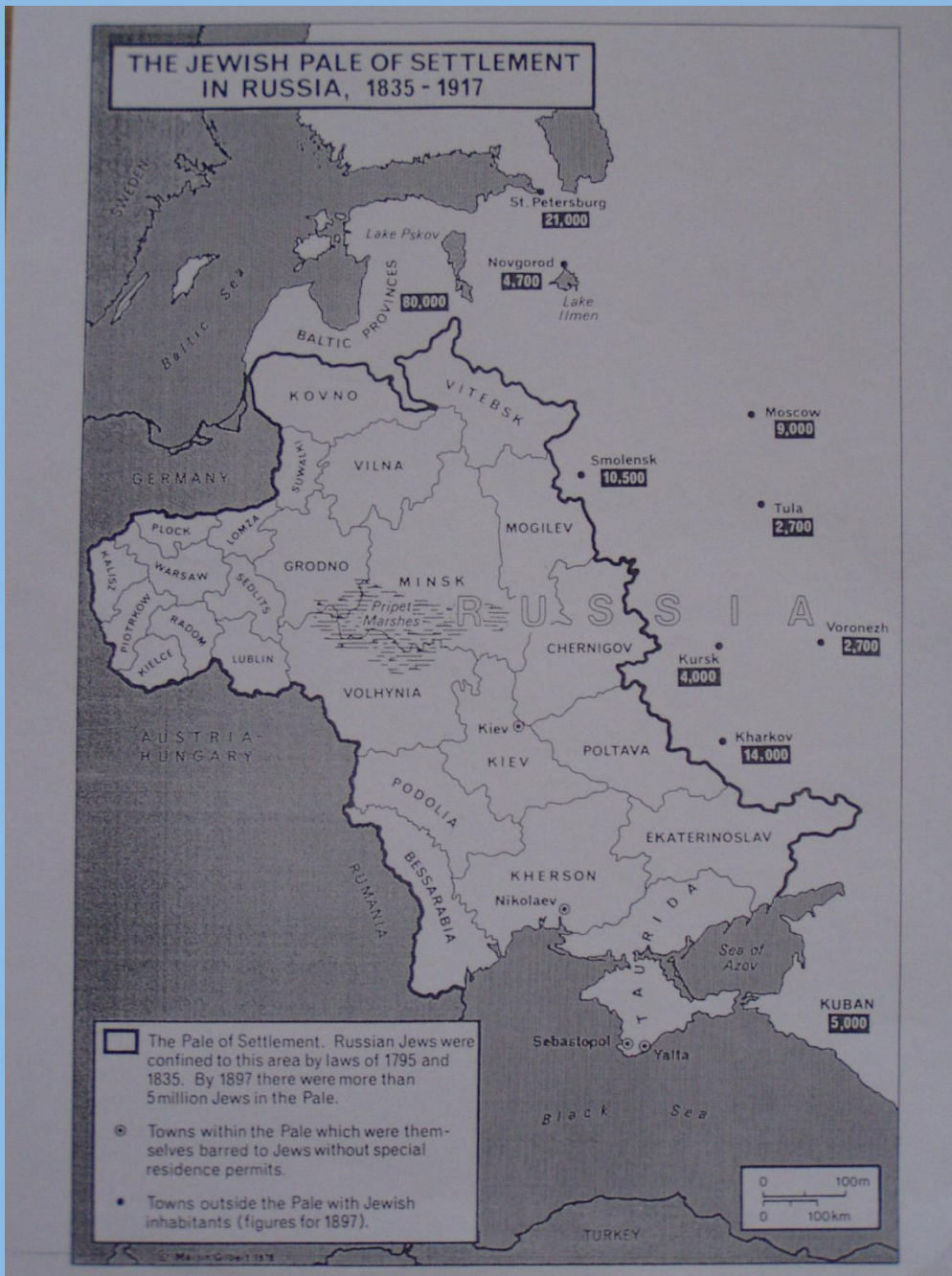
**Roku 1878 založil
Křesťansko-sociální
dělnickou stranu**

- Otto Böckel, Hermann Ahlwardt: spojení antisemitismu a sociálního radikalismu („Proti Židům a junkerům“) v 80.-90. letech.
- Politicky zůstali antisemité v Německu před 1. světovou válkou marginální silou. Žádná otevřeně antisemitská strana nezískala podíl na vládě ani neměla výraznější zastoupení v Říšském sněmu
- Německo bylo prosperujícím státem, průmyslovou velmocí s ambicí expandovat a budovat koloniální říši. Nacionalismus byl namířen více vůči vnějším konkurentům, než proti „domácímu nepříteli“.
- 615 000 Židů v Německu v roce 1910; v zásadě žili v symbióze s Němci

Židé v Rusku

- Fakticky až po rozdělení Polska (1772-1795)
- Zasahování do židovského života ze strany státu od počátku 19. století
- Vznik tzv. Pásma osídlení: 15 gubernií na západě Ruska, kde měli Židé (na výjimky) vyhrazený pobyt.
- Převzetí prožidovských stereotypů z Polska: „nepřátelé křesťanské víry“, „parazitují na rolnících“, „živí se nepoctivě“.
- Nekoncepční snahy o asimilaci Židů od 30. let 19. století: vojenská povinnost, základní státních škol pro Židy. Vedle toho existence Pásma osídlení a zákaz pobytu na venkově, respektive zákaz vlastnit půdu.
- Hlavní „vstupenkou“ do většinové společnosti zůstávala konverze ke křesťanství/pravoslaví.

Postupné zrovnoprávňovanie Židů za vlády Alexandra II. (1855-1881)

- Možnosť pro vybrané skupiny židovské populace sťahovať sa do vnútorného Ruska (hlavne Petrohrad, Moskva)
- Možnosť študovať na univerzitách
- Možnosť vykonávať dříve zapovězené profese: právníci, lékaři etc.
- 5 063 156 Židů v Rusku (1897), asi 300 000 mimo Pásmo osídlení

Antisemitská reakce

- **Zdroje ruského antisemitismu?**
- Obavy z dopadů sociální a hospodářské transformace
- Rostoucí ruský nacionalismus
- Strach z revoluce (stereotyp „Žid = revolucionář“)

- **Protižidovská agitace v tisku. *Protokoly sionských mudrců* (1903 ?).**
- **Protižidovské pogromy (1881-1882, 1903, 1905-1906)**
- **Obranná reakce vlády (nová omezení pro Židy od roku 1882)**

COPYRIGHT 1914 BY JUDGE COMPANY PUBLISHERS, 225 FOURTH AVE., NEW YORK.

STOP YOUR CRUEL OPPRESSION OF THE JEWS.

Roosevelt (to the czar)—“Now that you have peace without, why not remove his burden and have peace within your borders?”

Francie – Dreyfusova aféra

- Patrně nejproslulejší antisemitská aféra v Evropě před 1. světovou válkou
- V době aféry ne více jak 86 000 Židů ve Francii
- Po 1870 přistěhovalství Židů z Alsaska-Lotrinska (včetně Dreyfuse a jeho rodiny).
- Politická nestabilita III. Francouzské republiky. Řada parlamentních skandálů – zejména tzv. Panamský skandál (1889-1893).

Alfréd Dreyfus (1859-1935)

- 1894-1895**   **zatčení, odsouzení, veřejná degradace Alfreda Dreyfuse. Doživotní deportace na Ďábelské ostrovy (Francouzská Guyana)**

- 1896-1897**   **pokus o přešetření případu, armáda odmítá přiznat omyl**

- 1898**   **otevřené propuknutí aféry rozděluje Francii na dva nesmiřitelné tábory.**

- 1899**   **Revizní proces. Původní rozsudek zrušen, Dreyfus odsouzen na 10 let. Vzápětí omilostněn prezidentem Loubetem.**

- 1906**   **Rehabilitace Dreyfuse**

UN DINER EN FAMILLE

(PARIS, CE 13 FÉVRIER 1898)

PAR CARAN D'ACHE

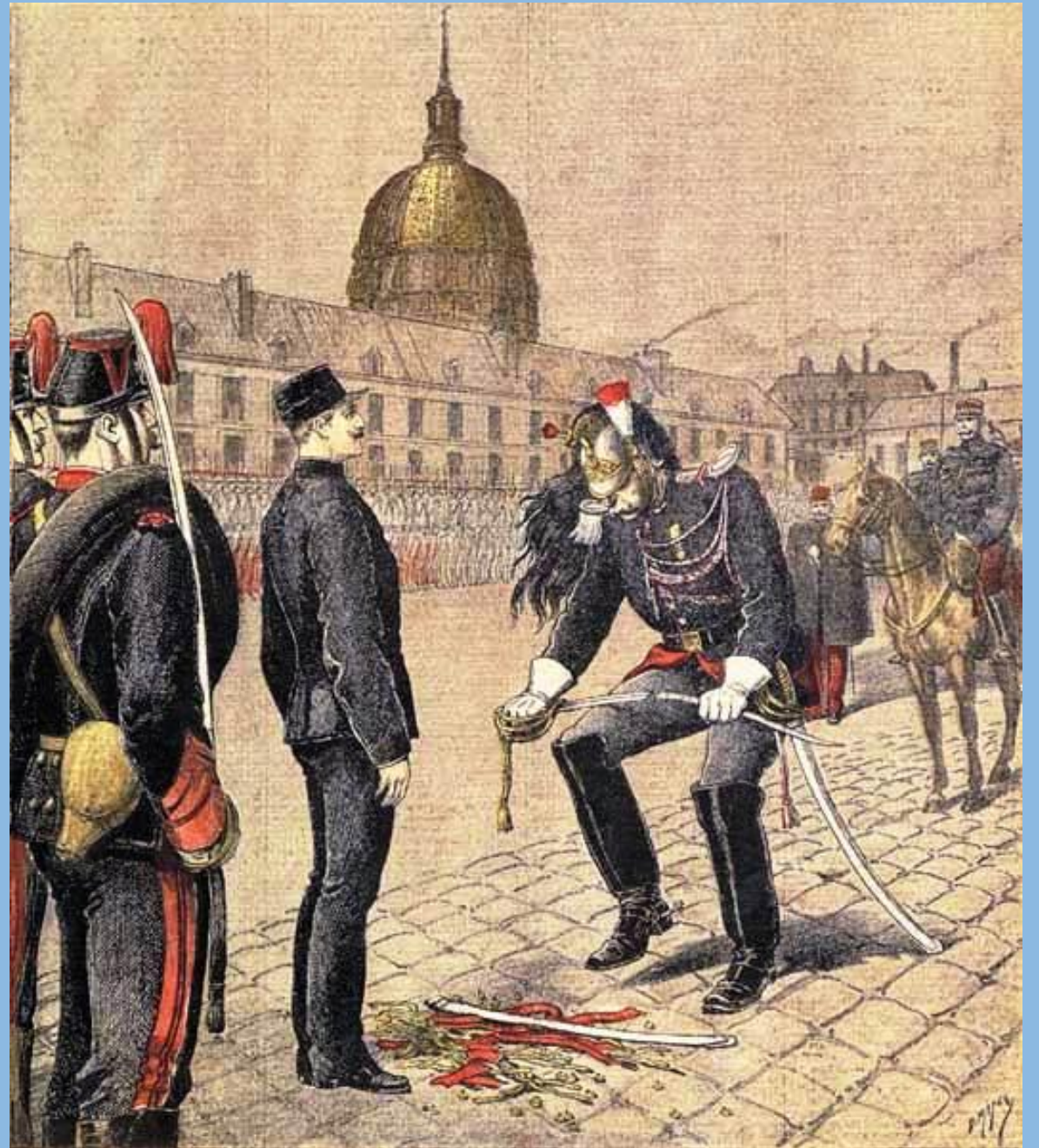

— surtout ! ne parlons pas de l'affaire Dreyfus !

... Ils en ont parlé...

G. d'A.

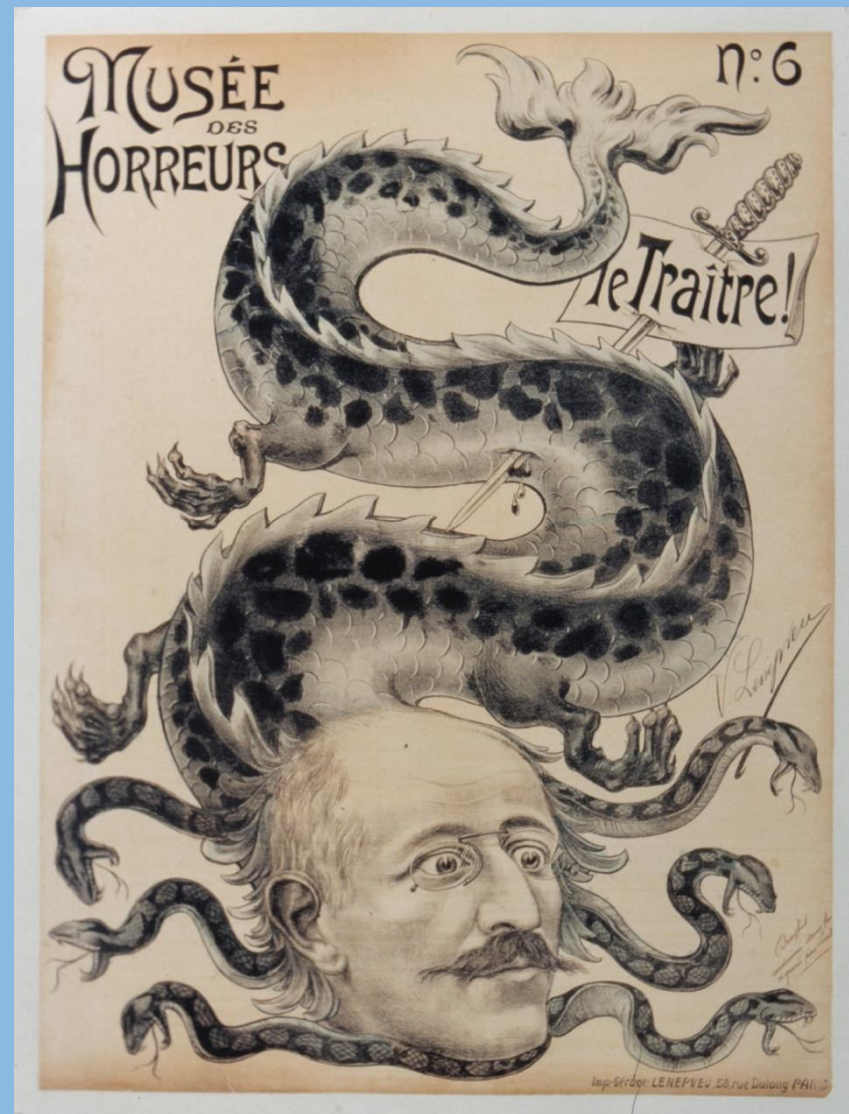

Edouard Drumont (1844-1917)

Spis *La France juive* (Židovská Francie, 1886)

Francouzská antisemitská liga (1889)

Rakousko-Uhersko

- Cca 1 750 000 Židů v Rakousku-Uhersku (1900)
- 146 926 Židů ve Vídni (1900)
- 149 040 Židů v Čechách a na Moravě (1900)

- Antisemitismus součást širších národnostních sporů (Němci vs. Češi)
- Český antisemitismus dlouho specifický svou identifikací Židů s Němci. Na konci 19. století však získával stále více rasovou podstatu.
- Největší antisemitskou aférou v Českých zemích byla nepochybně ***Hilsneriáda (1899-1901)***.

Karikatura poukazující na obdobné znaky Dreyfusovy aféry a Hilsneriády (Humoristické listy, 1900)

Karl Lueger (1844-1910)

Křesťansko-sociální strana

starosta Vídně v letech 1897-1910

Georg von Schönerer (1842-1921)

Všeněmecké sjednocení

Rasový antisemitismus

Židovské reakce na antisemitismus ?

- Pokračující asimilace
- emigrace. Zejména do USA: 1 838 000 Židů z Evropy v letech 1899-1924.
- Židovský nacionalismus = sionismus. Boj za získání židovského státu v Palestině. I. sionistický kongres v Basileji (1897).
- snaha o změnu politických poměrů v dané zemi = revoluce. Autentické židovské revoluční hnutí v Rusku/Polsku.